CONTEXTUL POLITIC AL TRECERII DE LA GRAFIA CHIRILICĂ LA GRAFIA LATINĂ ÎN R.A.S.S.M.

CZU: 94:[003.349:003.344](478)

Maxim PAPANA

Universitatea de stat din Moldova

THE POLITICAL CONTECT OF THE TRANSITION FROM CYRILLIC TO LATIN SPELLING IN M.A.S.S.R

The "Moldovan" identity project started in MASSR, in a political context created by the union, on March 27, 1918, of Bessarabia with Romania, in order to destabilize the situation in Romania and to promote the geostrategic interests of the USSR in this area.

Despite the Soviet propaganda, which tried to present the creation of MASSR on October 12, 1924 as a great achievement of the Soviet national policy, the legitimacy of the creation of MASSR was a doubtful fact, if we take into account the following: Romanians in this territory constituted only 31.5% of the total population; until 1924 on the territory that was included in MASSR there was no Romanian school; no Romanian newspaper appeared; the language of public administration and the church was Russian or Ukrainian; the number of Moldovans in state structures and MASSR party and Komsomolist organizations was very small.

At the end of 1931, at Moscow's instructions, the Central Committee of the Communist Party (Bolshevik) in Ukraine sent a "top secret" circular to the Moldovan Regional Party Committee of the MASSR emphasizing the need to switch to the Latin alphabet and setting deadlines.

In the spring of 1932, the decision of the MASSR People's Commissariat for Education "About the Latinized Moldovan Alphabet and Spelling" was adopted, which established 26 letters of the Latin alphabet and the spelling rules of the "Moldovan language".

Keywords: *latin alphabet, communist nomenclature, cyrilic spelling.*

Proiectul identitar „moldovenesc" a demarat în R.A.S.S.M. într-un context politic creat de unirea, la 27 martie 1918, a Basarabiei cu România, în scopul destabilizării situației din România şi al promovării intereselor geostrategice ale URSS în această zonă. După 1918, manifestând ostilitate, URSS a promovat în mod constant o politică de discreditare a statului român. Considerând România un stat imperialist, care, în urma Primului Război Mondial, a ocupat teritorii străine. URSS a investit în proiectul identitar „moldovenesc" imense resurse politice şi propagandistice, subordonând aceluiaşi scop şi organizațiile mişcării comuniste internaționale.

Ideea „națiunii moldovenești" nu figura inițial în discursurile sau textele scrise ale promotorilor RASSM. Atunci când liderii ucraineni vor prelua dosarul creării

RASSM, proiectul comuniştilor emigranţi români va lua o altă turnură, vehiculându-se tot mai insistent ideea naţiunii moldoveneşti, diferită de naţiunea română. Începând cu luna august 1924, în adresările, discursurile, documente de partid se fac referiri foarte vagi la naţiunea moldovenească

Concomitent, în R.A.S.S.M. sunt declanşate discuţii contradictorii atât pe marginea ortografiei, cât şi a alfabetului, chiar în tabăra celor care susţineau linia politică de creare a unei noi limbi. Unii pledau pentru crearea „limbii moldoveneşti" doar pe baza graiului moldovenilor din R.A.S.S.M. deci, pentru rusificarea completă, ceilalţi optau şi pentru graiul moldovenilor din centrul Basarabiei, încercând, astfel, să păstreze unitatea lingvistică a moldovenilor din R.A.S.S.M. şi Basarabia, ca o premisă esenţială pentru refacerea în viitor a unităţii politice [1, p.636].

În pofida propagandei sovietice, care încerca să prezinte creare R.A.S.S.M. la 12 octombrie 1924 [2, p.154] drept o mare realizare a politicii naţionale sovietice, legitimitatea creării R.A.S.S.M. reprezenta un fapt îndoielnic, dacă ţinem cont de următoarele: românii în acest teritoriu constituiau doar 31,5% din numărul total al populaţiei [3, p.98], iar până la anul 1924 pe teritoriul care a fost inclus în RASSM n-a existat nicio şcoală românească, n-a apărut niciun ziar românesc, limba administraţiei şi a bisericii a fost rusă ori ucraineană, numărul moldovenilor în structurile de stat şi organizaţiile de partid şi comsomolistă ale R.A.S.S.M. era foarte mic [2, p.3].

Drept suport pentru „crearea unei noi limbi" serveau ideile proletcultismului, renăscute în Rusia la mijlocul anilor `20. Prin esenţa sa proletcultismul stabilea o linie de demarcaţie între cultura „burgheză" şi cea „proletară". O primă încercare de a pune proiectul în aplicare este întreprinsă de G.I. Buciuşcanu (pe atunci comisar al poporului pentru învăţământ). Gramatica „limbii moldoveneşti" pe care o alcătuieşte în 1925 va fi suprimată ulterior pe motiv că „autorul a utilizat normele ortografice şi terminologia tradiţional moldovenească de până la revoluţie – adică românească" [4, p.8].

La sfârşitul lunii decembrie 1926, este inaugurat Comitetul ştiinţific moldovenesc, cu o secţie lingvistică condusă de L. Madan, avându-i în calitate de colaboratori pe I.F. Goian, A.G. Igantocivi, G.I. Buciuşcanu, ş.a. În vara anului 1926, la cursurile de pregătire a învăţătorilor moldoveni, L. Madan preda „limba moldovenească" conform normelor gramaticale elaborate de el însuşi. În noiembrie al aceluiaşi an, prezenta Comisariatului poporului pentru învăţământ „Proiectul schimbărilor în gramatica limbii moldoveneşti". La elaborarea „limbii moldoveneşti" deosebită de limba română, L. Madan pornea de la ideile teoretice ale lui N. Marr despre „caracterul de clasă al limbii" afirmând că „limba moldovenească literară" a apărut odată cu formarea R.A.S.S.M. Pe 26 iulie 1927. „Schimbările în gramatica limbii moldoveneşti" sunt aprobate de către Membrii Comitetului ştiinţific moldovenesc, G. Buciuşcanu, p: Chior, S. Dumitraşcu, A. Milev, A. Dâmbul, I. Irimiţa ş.a. [4, p.8].

Încă la Conferinţa a IV-a a Comitetului moldovenesc regional al PC(b)U din 10-16 noiembrie 1927, V. Holostenko, în raportul său „Despre rezultatele şi perspectivele politicii naţionale", plecând de la perspectiva ocupaţiei Basarabiei de către URSS,

sublinia că cei care înfăptuiesc „construcția național-culturală în RASSM nu trebuie să uite în niciun caz perspectivele pe care le avem în Basarabia, pentru că granița noastră este nu Nistrul, ci Prutul. De aceea lucrul nostru în acest domeniu trebuie să fie proiectat în așa fel ca să nu ne izolăm în acest teritoriu pe care îl avem acum, dar să ținem cont de faptul că în viitor lucrul în domeniul construcției naționale va fi înfăptuit şi printre moldovenii din Basarabia" [4, p.8].

La 17 ianuarie 1929, după o „dezbatere" în paginile ziarului „Plugarul Roşu" Comisariatul Poporului pentru învățământul public aprobă şi „Ortografia limbii moldoveneşti". În martie 1929, P.I. Chior prezintă la şedința Biroului Comitetului moldovenesc regional al P.C.(b)U. un raport despre ortografia „limbii moldoveneşti". La ideile enunțate în broşura din februarie 1929 el mai adăuga: „alfavitul care al alcătuim noi amu trebui sî cii așa ca şi la moldovenii mai sus pomenit, (de pe ambele maluri ale Prutului) sî poatî uşor al înțăleji ş"al potriji cu alfavitul lor latinesc". Ideile avansate de P.I. Chior nu conveneau unor lideri din Comitetul moldovenesc regional de partid. De aceea în hotărârea Biroului Comitetului moldovenesc regional al P.C.(b)U. din 15-16 martie 1929 se menționa că acesta „condamnă în mod categoric orientarea tov. Chior spre dialectul țăranilor de peste Prut şi apropierea alfabetului moldovenesc de cel latin". Conform deciziei şedinței menționate, Comitetul ştiințific moldovenesc este obligat să revadă ortografia „limbii moldoveneşti" şi să soționeze problema reprezentării grafice a unor sunete din „limba vie moldovenească". Realmente „limba moldovenească" din R.A.S.S.M. reprezenta o creație absurdă din punct de vedere practic, dar şi nepopulară pentru că nu era înțeleasă de cei pentru care era creată şi de „poporul moldovenesc". Lucru confirmat şi de activiştii culturali din R.A.S.S.M. – Em Bagrov, P. Corneliu. Astfel anii 1929-1930 au constituit perioada cea mai „fructuoasă" pentru creatorii de „limbă moldovenească" [4, p.9]

În raportul „Despre construcția național-culturală în RASSM", prezentat de I. Ilin la Plenara a IV-a a Comitetului moldovenesc regional al P.C.(b)U. Din mai 1931 se menționa că „... în dezvoltarea culturii moldoveneşti Comitetul Ştiințific a adus serie de contribuții valoroase..., a creat această limbă, a creat această gramatica şi o serie de alte materiale ajutătoare care au asigurat dezvoltarea culturii noastre". Tocmai în această perioadă de „apogeu" pentru „dezvoltarea limbii moldoveneşti" se va produce o schimbare a priorităților în politica lingvistică din R.A.S.S.M. „Limba Moldovenească" în varianta creată de L. Madan suferă un temporar eşec.

La sfârşitul anului 1931, la indicațiile Moscovei, C.C. al P.C(b), din Ucraina trimite Comitetului Regional Moldovensc de Partid din RASSM o circulară „strict secretă" în care sublinia necesitatea trecerii la alfabetul latin şi erau stabilite termenele acestei treceri:

1. Pentru organizațiile sovietice, economice, cooperatiste şi alte instituții şi organizații centrale şi raionale până la 1 martie 1932;
2. Instituțiile şi organizațiile săteşti până la 1 mai 1932;
3. Ziarele regionale şi raionale să fie trecute trecute rteptat de la 1 ianuarie 1932 până la 1 mai 1932 [6, p.38].

Şcolile de toate tipurile, conform aceleiaşi dispoziţii, urmau să treacâ la alfabetul latin de la 1 februarie, iar cele de lichidare a neştiinţei de carte de la 15 februarie 1932.

În scurt timp după această circulară, la 2 februarie 1932, Biroul Comitetului Moldovenesc Regional al PC(b) din Ucraina adoptă o rezoluţie care prevedea:

1. A considera întru totul oportună şi raţională trecerea RASSM la alfabetul latin;

2. În activitatea ulterioară de construcţie naţional-culturală a porni de la necesitatea îmbogăţirii limbii moldoveneşti cu cuvinte general acceptate printre moldovenii din Vechea Moldovă şi Basarabia;

3. Trecerea la alfabetul latin să se înfăptuiască treptat în cursul anului 1932. Secţia cultură şi propagandă a Comitetului Regional împreună cu Comisariatul Poporului pentru Învăţământ şi Comitetul ştiinţific moldovenesc să stabilească termenele calendaristice de trecere la alfabetul latin a organizaţiilor de partid şi sindicale, precum şi a instituţiilor economico-sovietice şi a sistemului Comisariatului Poporului penrtu învăţământ. Comisariatul Poporului pentru Finanţe să asigure toate măsurile legate de trecerea la alfabetul latin cu alocări corespunzătoare. De asemenea s-au dat indicaţii referitoare la reconstruirea bazei tipografice şi asigurarea editării ziarelor şi cărţilor în grafia latină [5, p.38].

În concluzie, menţionăm că politica sovietică bine coordonată urmărea deznaţionalizarea şi degradarea social-culturală în teritoriul R.A.S.S.M. prin oricare formă sau metodă, având la dispoziţie toate pârghiile posibile.

Referinţe:

1. NEGRU, Elena. *Proiectul Identitar "Moldovenesc" din RASSM şi Deznodământul său tragic în Centenarul Sfatul Ţării, 1917-2017*. Chişinău: Lexon Prim, 2017.
2. REPIDA, A.V. *Formarea RSS Moldoveneşti*. Chişinău: Cartea Moldovenească, 1977. 320 p.
3. DRAGNEV, D., CHIRTOAGĂ, I., JARCHŢCHI, I., NEGRU, E. *Din Istoria Transnistriei*. Chişinău: Civitas, 2001. 192 p.
4. NEGRU, Elena. Experimente lingvistice din RASSM (1924-1938). În: *Caiet de Istorie*, anul II, nr.1, (5), decembrie 2002.
5. *Ibidem*.
6. NEGRU, E. Politica naţională şi identitară în RASSM – Radiografia unei măsluiri. În*: 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Ţarist*. Cahul, 2012. 356 p.
7. NEGRU, Elena. *Politica etnoculturală în RASS Moldovenească (1924-1940*. Chisinau: Prut International), 2003. 104 p.
8. NEGRU, Elena. Literatura şi Presa din RASSM. În: *Cugetul: Revistă de istorie şi cultură*, 2001, nr. 1.
9. LEAH, Elena. Note privind terminologia gramaticală în RASSM între anii 1925-1939. În: *Colocviul Internaţional Lecturi în memoriam acad. Silviu Berejan*, 2012.
10. BULAT, G.I. *Zece ani de RASSM*. Tiraspol: Editura de stat al Moldovei, 1934, p.14.
11. Hotărîrea CC a PC(b)T despre şcoala începătoare şi mijlocie : pentru cumătatea (calitatea) lucrului a şcolii politihneceşti Comisariatul Norodnic de Lininari RASSM, Tiraspol, 1931, p.106.

12. SIRCO, I. Cuvîntarea la Sesia a IV a CEC al RASSM: 11 august an. 1932. Tiraspol: Editura de stat a Moldovei, 1932, p.34.
13. GRIBINCEA, A., GRIBINCEA, M., ŞIŞCANU, I. *Politica de Moldovennizare în RASS Moldovenească*: Culegere de Documente. Chişinău: Civitas, 2004. 333 p.
14. NEGRU, E. Formarea Republicii Autonome Sovietice Scoialiste Moldoveneşti şi Evoluția ei social-economică. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2010, Chisinău, nr.1.